

szer nyilvántartásait, a korszerű módszerek és a számítógépi technika igénybevételével megteremti az információk gyors, biztonságos és egységes feldolgozását, fejleszti állományát és adatbankjait, illetve reális időben biztosítja igénybevételüket, a számítógépi, szervezési és reprográfiai technika mind szélesebb körű hasznosításának jegyében a rendszer keretei között ellátja a kutatás, a fejlesztés és a tervezés feladatait, biztosítja a rendszerfejlesztési tervek realizálását, a rendszer szükségleteinek megfelelően szervezi a kiegészítő képzést és a továbbképzést, propagandát fejt ki a tájékoztatási szolgáltatások igénybevétele érdekében, illetve közreműködik a használók felkészítésében.

Tekintettel arra, hogy Csehszlovákiában a tájékoztatási rendszer nem köztársasági, hanem országos hatáskörű, az új Központnak az ország vezető tájékoztatási intézményeivel és szerveivel is kooperálnia kell.

A nemzetközi együttműködés terén részint a szlovák kulturális tájékoztatási rendszernek a KGST-országok azonos vagy hasonló tájékoztatási rendszereiben kifejtett munkáját szervezi és koordinálja, részint pedig teljesíti a csehszlovák és a szovjet tájékoztatási rendszer összekapcsolásának programjából reá eső feladatokat.

A Központ tanácsadó testületének funkcióját külön létrehozandó tudományos tanács tölti be. A Központ dolgozóival szemben viszont kifejezett követelmény, hogy más tanácsadó testületekben tagságra törekedjenek, illetve e testületekben aktív munkát végezzenek. Ez általában és konkrétan egyaránt arra utal, hogy a csehszlovák tájékoztatási rendszerben nagy súlyt helyeznek a kollegális szervezetekben elért megállapodásokra, illetve az ügyek e megállapodásokon "továbbgördülő" előrehaladására.

A Központ működési költségei három forrásból kerekednek ki. A fő forrást azok a pénzügyi keretek képezik, amelyek az állami költségvetés "nem beruházás jellegű tudományos és műszaki fejlesztési kiadások" rovatáról származnak. A Szlovák Szocialista Köztársaság Kulturális Minisztériuma a tárcaalapokból a tevékenység általános költségeit finanszírozza. Végül a szerződéses munkából származó bevételeket is a Központ működésének biztosítására lehet fordítani.

A Matica slovenská új funkciójával kapcsolatos rendelkezések ez év február elsején léptek hatályba.

Racionalizálási elhatározások a Cseh Szocialista Köztársaság könyvtárügyében

Csehszlovákiában az élet valamennyi területén párt- és állami követelmény a munka racionalizálása. Ez a folyamat nem a szűk látókörű és minden áron való takarékoskodás, hanem az optimális szervezetek felkutatása, a jobb munkakörülmények kialakítása és az ésszerű fejlesztések-beruházások megtervezése, majd megvalósítása jegyében megy végbe. A Cseh Szocialista Köztársaság Kulturális Minisztériuma 1976 augusztus 31-én hagyta jóvá azt a két dokumentumot, amely a Köztársaság könyvtárügyének ész- és korszerűsítéséhez kínálkozik alapvetésül. Az első a teljes könyv-

tári rendszer racionalizálásának alapelveit tartalmazza (Zásady programu komplexní socialistické racionalizace v oblasti knihovnictví. Praha, 1976, Tecnické ústředí knihoven při Státní knihovně ČSR 26 p.), a második a Kulturális Minisztérium felügyeletébe tartozó könyvtárhálózatok - élsősorban a nyilvános (közművelődési) könyvtárhálózat - racionalizálási programját nyújtja (Program komplexní socialistické racionalizace resortní sítě knihoven Ministerstva kultury CSR. Praha, 1976. Technické ústředí knihoven při Státní knihovně ČSR. 30 p.). A két dokumentumot FUTALA Tibor tömörítette. (A szlovák könyvtárügy hasonló törekvéseiről a KMK korábban önálló kiadványt adott ki.)

A szervezet ésszerűsítésének vonatkozásában a két dokumentum újdonságokat, kiterjesztéseket és újrafogalmazásokat tartalmaz. E három komponens az alábbi egységes működtetési és fejlesztési elvekké fonódik össze:

1. Határozottan érvényt kell szerezni a könyvtári törvény (53/1958. Sb.sz. törvény) által előírt vertikális munkamegosztási elvnek, azaz minden könyvtári hálózatban meg kell erősíteni a hálózati munkát, tökéletesíteni a szintek szerinti munkamegosztást. Ennek érdekében minden hálózatban kategorizálni és tipizálni kell a könyvtárakat, ami alatt az egyes könyvtárak és könyvtárcsoportok feladat- és gyűjtőkörének, illetve szolgáltatási kötelezettségének pontos meghatározása értendő. A kategorizálás és a tipizálás alapul vételével kell kimunkálni a könyvtárügy építési, személyzeti és műszaki fejlesztési normatíváit és preferenciáit.

2. A közművelődési könyvtárak és az un. állami tudományos könyvtárak hálózatából megyénként ("kraj"-onként) egységes nyilvános könyvtári hálózatot kell létrehozni. A megyei nyilvános könyvtári hálózat a lakosság könyvtári ellátásának alapvető szervezete. Hogy e feladatának a megnövekedett és a szüntelenül növekvő szükségletek mellett is megfelelhessen, egyesíteni kell a megyei és az állami tudományos könyvtárakat (amely megyében nem volt állami tudományos könyvtár, ott a megyeit kell "felhozni" a tudományos könyvtári szintre), meg kell erősíteni a járási és a városi könyvtári központokat, a Köztársaság területén általánossá kell tenni a centralizált ellátás elvén működő vonzáskörzeti könyvtárakat (střediskový systém).

3. El kell mélyíteni, elvszerűvé kell tenni az együttműködést a cseh-szlovák tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatási rendszerrel, fokozni kell a vele való integrálódást.

4. Jelentős szerepet kell játszania a horizontális munkamegosztásnak és koordinációnak is. Ebben köztársasági szinten - a nemzeti könyvtár szakmai irányításával - a tudományos és szakkönyvtári hálózati központok, illetve a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatás megfelelő szervei- intézményei vesznek részt. A megyei szintű munkamegosztás és koordináció letéteményesei a megyei könyvtárak lesznek. "Ezeket a könyvtárakat - mondja a Program - nemcsak hagyományos típusu általános tudományos könyvtárként kell a továbbiakban fejleszteni, hanem, megfelelően az adott megye politikai, kulturális és gazdasági sajátosságainak, olyan interdiszciplináris tudományos tájékoztatási és koordinációs központokként is, amelyek képesek arra, hogy főként a megyében még el nem látott társadalomtudományi, kulturális és művészeti területeken biztosítsák a tudományos tájékoztatási szolgáltatásokat. E könyvtárak korszerű technikával való

felszerelése lehetővé teszi majd, hogy hozzákapcsolódjanak a Cseh Szocialista Köztársaság Állami Könyvtárában kifejlesztett vagy tervezett központi automatizált rendszerekhez."

5. Komoly követelmény a társadalom könyvtári szolgáltatások iránti szükségleteinek és igényeinek szüntelen figyelése, tanulmányozása, illetve ezeknek a szükségleteknek és igényeknek érvényesítése a működésben. Ennek érdekében minden könyvtárnak erősítenie kell a társadalom különféle szervezeteivel-intézményeivel kiépített kapcsolatait (a Nemzeti Frontba tömörült szervezetek, művelődési házak, iskolák, tömegközlekedés, kulturális és tudományos intézmények, termelőüzemek stb.).

A fenti elvek érvényesítésével horizontálisan és vertikálisan egyaránt elvszerűen hierarchizált és koordinált könyvtári rendszer jó kilátásokkal kecsegtet mind a központi szolgáltatási rendszer, mind a fejlesztési politika racionalizálását illetően.

A központi szolgáltatások továbbfejlesztésénél a "mindent ott kell elvégezni, ahol az a leghatékonyabban és leggazdaságosabban végezhető el" jegyében kell eljárni. Ez - részleteiben - főként a következőket jelenti: a könyvtárak hazai irodalommal való ellátásának rendszerét megszervezni, a központi katalogizálást és cédulaellátást tovább tökéletesíteni, a külföldi beszerzéseket hatékonyan koordinálni, a központi katalógusok rendszerét automatizálni és a tájékoztatásban hatékonyan felhasználni, a koordinált bibliográfiai rendszer kiépítését és korszerű technikával való ellátását befejezni.

E tekintetben a kezdeményező, ösztönző, javaslattevő, tervező és koordináló szerep a Cseh Szocialista Köztársaság Állami Könyvtára mellett megszervezett és a közeljövőben önálló intézménnyé fejlesztendő Könyvtári Műszaki Központ (Technické ústředí knihoven) vár, amelynek - a szakmai tájékoztatási rendszer fejlesztésével való lépésegyeztetés érdekében - szoros kooperációt kell kiépítenie a tájékoztatási rendszer Központi Műszaki Bázisával (Ústřední technická základna).

A két dokumentum teljes őszinteséggel vet számot azzal, hogy a lehető legracionálisabb szervezet és a mintaszerűen kiépített központi szolgáltatási rendszer sem hozhatja meg a kívánatos javulást, ha az ezzel kapcsolatos erőfeszítéseket nem követi a működés személyi, épület- és felszerelésbeli feltételeinek ütemes és megfelelően ütemezett javulása.

Ezért mindkét dokumentum elírja a könyvtárosképzés rendszerének továbbfejlesztését, a továbbképzési rendszer kifejlesztését, és nagy súlyt helyez a munkakörülmények és a munkavédelem javítására.

Az épület- és felszerelésbeli feltételek vonatkozásában különösen komor a két dokumentum hangütése, mondván: a fejlett országokkal való összehasonlításban "a mi könyvtárügyünk a könyvtárépítés terén legalább husz, a számítógépek alkalmazása terén körülbelül tíz, a reprográfia és az audiovizuális anyagok felhasználása terén pedig legalább öt évvel maradt el".

Ezért - a könyvtárak tipizálásának és kategorizálásának eredményeire támaszkodva - könyvtárépítési normatívákat és tipusterveket kell a közeljövőben kidolgozni, és mintegy 100 egyedi tervezésű könyvtárat (köztük elsősorban a nemzeti könyvtárat) kell fokozatosan felépíteni. Ezzel párhuzamosan szabványosítani kell a könyvtári butorokat, segédeszközöket és kiegészítőket, meg kell oldani sorozatgyártásukat, illetve központosított for-

galmazásukat. A világban érvényesülő trendek tanulmányozásával koncepciót kell kidolgozni a könyvtárak állományvédelmi, reprográfiai és mikrotechnikával, távközlési eszközökkel és ESZR számítógépekkel való felszerelésére, közlekedési eszközökkel, többek között bibliobuszokkal való ellátására.

Azzal számolnak, hogy a jövőben minden jelentősebb könyvtárat el kell látni a szükséges állományvédelmi és reprográfiai eszközökkel, mindenekelőtt a következőkkel: sokszorosítók, ormig, elektrografikus másolók, fotoreprodukciós kamerák, címző és fotoszedő berendezések, filmfelvevők, automata előhívók, az összes szabványosított mikrodokumentumhoz alkalmas leolvasók, denzitóméterek, luxométerek, elektromos száritók, hornyolók, drótfűzők, papírvágó gépek, összehordó, egyengető és ragasztó berendezések.

A távközlési és egyéb közléstechnikai berendezések közül minden könyvtárnak rendelkeznie kell telefonnal. A vonzaskörzeti (és az ezeknek megfelelő nagyságu egyéb) könyvtárakat a telefonon kívül el kell látni rádióval, lemezjátszóval, magnetofonnal, lehallgató készülékekkel, diavetítőkkel, sőt - szükség szerint - televízióval, komplex audiovizuális felszereléssel és telexszel is.

A járási (és a velük azonos nagyságrendű) könyvtárakban a fentieket még mikroolvasóknak, hangosító berendezéseknek, filmvetítőknek, diszpécser berendezéseknek, diktafonoknak, hang- és fényjelzőknek, valamint terminálóknak kell kiegészíteniük. Távolatlag számolni kell a videokazetták és más egyéb video-eszközök megjelenésével is.

A legnagyobb könyvtáraknak az eddig felsoroltakon kívül rendelkezniük kell azokkal a távközlési eszközökkel, amelyek szükségesek a számítógéppontokkal való gyors kapcsolatteremtéshez, illetve a különféle automatizált tájékoztatási rendszerek és alrendszerek igénybevételéhez.

A számítógépes szolgáltatások központja a nemzeti könyvtár, valamint a tájékoztatási rendszer Központi Műszaki Bázisa, illetve közvetítésükkel az NTMIK. A nemzeti könyvtárban jelenleg a központi katalógusok, az állománygyarapítás, a kölcsönzés és felszólítás, a nemzeti bibliográfia, a szakbibliográfia, a regionális bibliográfia, valamint az irányítás rendszerének automatizálásával foglalkoznak. Velük párhuzamosan folynak az adatbázisok, az adatelőkészítés, feldolgozás és tárolás egységesítésével kapcsolatos erőfeszítések.

Az előadott és prognózisokkal, illetve távlati tervekkel is alátámasztandó műszaki fejlesztési koncepció minél gyorsabb és gazdaságosabb megvalósítása érdekében kooperációs és munkamegosztási javaslatokkal kell felkeresni mindenekelőtt a szocialista országok illetékes szerveit és intézményeit, az IFLÁ-t, a FID-et és az UNESCO-t.